

Cultureel Erfgoed

door Chris Reinewald

Erfgoed in de diepte van een oneindig laagland

Erfgoed kan een voorwerp zijn, een plaats of een ritueel. Maar in welke vorm ook, erfgoed is per definitie verbonden aan een gedeeld verhaal, een passie, een afspiegeling van het dagelijks leven binnen een cultuur. Daarom is bewustzijn van erfgoed een levend iets. Iedere dag herneemt de toekomstige geschiedenis zich door de aanvulling van een eigen verhaal dat verteld zal blijven worden.

Nederlands?

Bepaald erfgoed ervaren buitenlanders - soms volkomen ten onrechte - als typisch Nederlands: klompen, molens, tulpen of de Sint Nicolaas-viering. Toch komen klompen en molens ook in Spanje voor. En blijkt de Kazachstaanse tulp zowel de nationale bloem van Nederland als Turkije te zijn. Deze voorbeelden illustreren dat cultuur en zo ook erfgoed grensloos is. Zelfs het – in buitenlandse ogen lachwekkend kleine en misplaatste - Perzische tapijtje op de tafels van het typische Amsterdamse bruine café, blijkt zijn wortels in de Oriënt te hebben. En Hans Brinker is een door een Amerikaanse schrijfster bedacht polderjochie dat met zijn vinger in de dijk een overstroming tegen hield. Op het Zuid-Koreaanse eiland Cheju steken namen van wel 'echte Hollanders' elkaar naar de kroon als beroemdste Nederlander overzee; namelijk de daar als schipbreukeling aangespoelde 17^e eeuwse kapitein Hendrik Hamel en Guus Hiddink als 21ste eeuwse trainer van het Zuid-Koreaanse voetbalelftal.

Hoge en lage cultuur

Erfgoed is 'hoge en lage cultuur' met bijvoorbeeld iconen als Nijntje (het konijntje van Dick Bruna, dat als Miffy in Japan de status van een popster geniet), componist Sweelinck met zijn orgelcomposities, maar ook Vader Abraham met zijn Smurfenlied. De hierin voorkomende strofe: *'Spreken jullie ook een eigen taal? –Ja! Die spreken wij allemaal!'* typeert warempel nauwkeurig waar het ook bij erfgoed om gaat: een door brede lagen van de bevolking gedeelde opvatting over wat Nederland tot Nederland maakt.

Roerende en onroerende zaken en internationale vermenging van culturen

Sommig erfgoed is tastbaar als een monument of voorwerp, ander erfgoed is immaterieel: liederen of gebruiken. Trots maar ook schaamte. In de roman Max Havelaar (1860) hekelt Multatuli het Nederlands kolonialisme in het toenmalige Nederlands Indië. Hij bespot de vaderlandse trots als hij schrijft dat *"de Bey van Tunis een kolyk kreeg als hy het wapperen van de Nederlandse vlag hoorde."*

Handelsposten in Sri Lanka voor de Verenigde Oost-Indische Compagnie maar ook slavenforten in Ghana vormen als gebouwd erfgoed een schrijnende getuigenis van de schaduwzijden van de Nederlandse economische geldingsdrang.

Bewoners van de voormalige koloniën, later buitenlandse arbeidskrachten, wetenschappers, kunstenaars en politieke vluchtelingen die zich hier vestigden brachten (delen van) hun cultureel erfgoed mee. Chinees-Indonesische restaurants en Turkse groentenwinkels met een on-Nederlands aanbod zijn hiervan de sporen. Net zoals de Nederpop veel te danken heeft aan vingervlugge gitaristen, immigranten uit Indonesië. Tijdens het ICOM (International Council of Museums) - congres in Seoul in 2004 werd duidelijk dat met name Japanse en Zuid-Koreaanse volkenkundige musea vermenging

van hun (daarom) nauwkeurig gedefinieerde en afgeschermdde culturele schatten en gewoontes als bedreiging ervoeren. Hun Westerse collegae vinden daarentegen dat internationale invloeden juist leiden tot een hybride en niet tot een rigide erfgoed omdat dit zichzelf zal verstikken.

De Franse essayist Nicolas Bourriaud noemt dit een cultuurglobalisering, *"gebaseerd op de geglobaliseerde staat van de verbeelding; op het vermogen van het individu om niet als een vorm van 'zijn' te bestaan, maar als een vorm van 'permanent worden'; niet geïndexeerd op identiteit, maar op verplaatsing..."*

Erfgoedbeleid

In haar cultuurbeleid beschouwt Nederland erfgoed als een even breed als diep fenomeen met verschillende aspecten en verschijningsvormen:

- inzicht bieden in de Nederlandse geschiedenis en de invloed daarvan op de huidige maatschappij;
- een afspiegeling zijn van de Nederlandse kunst en cultuur;
- het duidelijk maken van maatschappelijke verhoudingen van heden en verleden tussen seksen, arm en rijk, jong en oud, standsverschillen;
- het tonen van de rijkdommen van de Nederlandse geschiedenis; het technisch kunnen en waar deze overeenkomsten vertonen met andere landen.

De Nederlandse rijksinstituten ontsluiten elk een deel van het papieren, stoffelijke, roerende, immateriële erfgoed en verspreiden hun expertise: het Nationaal Archief, Erfgoed Nederland, het Instituut Collectie Nederland (ICN) en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. ICN wordt binnenkort toegevoegd aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Reflectie op eigen verleden door het delen van gemeenschappelijk erfgoed

Ondanks een rijke cultuur kent een klein land als Nederland een groot buitenland waarmee het eeuwenlang in contact staat, veelal via handelsbetrekkingen. Daarom is het gemeenschappelijk cultureel erfgoed voor de kennis over de geschiedenis van Nederland en inzicht in politieke ontwikkelingen van het verleden ook van belang voor de landen waarmee het dat deelt. Erfgoed is niet een verstoffend, gearhiveerd verleden maar steeds vaker een door virtuele technieken geïtaliseerde entiteit. Sociale media op internet vergroten de beschikbaarheid en kennis van erfgoed. Ook kunnen zij helpen bij het opsporen van ooit onterecht verworven kunst- en cultuurvoorwerpen, leidend tot teruggave aan de landen van herkomst.

Nederland werkt internationaal samen met vele landen maar wees acht prioriteitslanden aan waarmee het van oudsher (cultuur)historische banden onderhoudt: Brazilië, Ghana, India, Indonesië, Rusland, Sri Lanka, Suriname en Zuid-Afrika. De Nederlandse ministeries van Buitenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap maken met deze prioriteitslanden afspraken en overeenkomsten over samenwerking. Op basis hiervan worden meerjarige landenspecifieke programma's opgesteld, die door hun onderlinge samenhang het uitvoeren van het beleid meer focus, structuur en effectiviteit moeten geven. In Europees verband lopen veel projecten, bijvoorbeeld het CM 2.0 project (Collections Mobility for Lending for Europe 21st century) waarbij cultureel erfgoed ook fysiek zichtbaar gemaakt wordt in de vorm van collectiemobiliteit tussen musea., de EU Heritage Awards van Europa Nostra, het EU Heritage label wat in de maak is om het 'Europa-gevoel' van burgers te versterken. Verder zijn er veel initiatieven met betrekking tot migratiestromen vanuit Turkije en Marokko door heel Europa. Ook verzoeken uit 'niet-prioriteitslanden' worden gehonoreerd om verschillende redenen, bijvoorbeeld uit Australië, waarmee ons land migratiegeschiedenissen deelt of van het

Sieboldhuis met de door de van oorsprong Duitse (!) naamgever verworven schatten uit Japan die ook een Japanse geschiedenis vertellen. Opvallend is dat vieringen zoals 400 jaar handelsbetrekkingen Amsterdam - New York (2009) of in 2012 met Turkije, ook kunnen leiden tot manifestaties.

De filosofie hierbij is dat het in stand houden, beheren, benutten en zo zichtbaar maken van dit erfgoed bijdraagt tot kritische reflectie van ons verleden. Cultuur in brede zin: regionale ontwikkeling, landbouw, geschiedenis wanneer fabrieksterreinen of vestingwerken als post-industriëel of post-historisch erfgoed een cultureel-toeristische herbestemming krijgen. Een voorbeeld van dit laatste is de viering Ruhr Europese Culturele Hoofdstad in 2010 waarin ook de omgang met culturele diversiteit en bevolkingskrimp een plaats heeft. Culturele identiteiten krijgen nog verder gestalte wanneer vrijwilligers als medewerkers of ervaringsdeskundigen betrokken zijn. Immers: omdat wij deel uitmaken van onze cultuur zal erfgoed altijd iets levends blijven.